

ISSN 2587- 2001

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:1 – Sayı:2- Kasım 2017

koynunda büyüdüük

ANASAY

---

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi - ISSN 2587- 2001

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
GENÇDES

24 TEMMUZ 1923 TARİHLİ LOZAN (LAUSANNE) BARIŞ ANDLAŞMASI'NIN TÜRK VE DÜNYA TARİHİ AÇISINDAN YERİ VE ÖNEMİ¹

POSITION AND SIGNIFICANCE IN TERMS OF TURKISH AND WORLD HISTORY OF LAUSANNE PEACE TREATY DATED 24 JULY 1923

Hasan DEMİRCİ*

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti devletinin bağımsızlık belgesi olan Lozan Barış Andlaşması ilmi ve objektif bir şekilde değerlendirilmektedir. Çalışmanın amacı, Lozan Barış Andlaşması'nı dönemi ve muhtevası itibarıyla değerlendirip andlaşmanın Türk ve dünya tarihi açısından yeri ve önemini ortaya koymaktır. Böylelikle Lozan'ın Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk milleti için neyi ifade ettiği daha iyi anlaşılmış olacaktır.

Anahtar kelimeler: Lozan Barış Andlaşması, Türkiye Cumhuriyeti, Dünya, Bağımsızlık.

ABSTRACT

In this study Lausanne Peace Treaty, which is a independence document of Republic of Turkey, is evaluated scientifically and objectively. The aim of this study is to appraise according to conditions of the term and the content Lausanne Peace Treaty, and to present position and significance in terms of Turkish and World history of this treaty. Thus, it will be understood what Lausanne Peace Treaty mean for Republic of Turkey and Turkish Nation.

Key words: Lausanne Peace Treaty, Republic of Turkey, World, Independence.

¹ Bu çalışma, yazar tarafından daha önce, İnönü Vakfı tarafından 13 Mart 2013 tarihinde Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde düzenlenen "Lozan Antlaşması'nın 90. Yıl Dönümüne Doğru" konulu panelde bildiri olarak sunulmuş ve ayrıca İnönü Vakfı tarafından düzenlenen makale yarışmasında mansiyon ödülüne layık görülmüştür.

* Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, hasan.demirci.1315@gmail.com.

GİRİŞ

Lozan Barış Andlaşması, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hukukî, iktisadî ve siyasî manada bağımsızlığının tescili olduğu için Türk tarihinin en mühim vesikalarındandır. Andlaşma'nın önemine geçmeden önce Lozan'a giden süreç ve konferans hakkında kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır.

Osmanlı Devleti'nin 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi ile I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılması neticesinde yurdun dört bir yandan işgallere uğraması karşısında Anadolu'da Mustafa Kemal önderliğinde *millî bir direniş* başlamış ve dört yıllık bir mücadelenin ardından bağımsız ve yepyeni bir Türk Devleti kurulmuştu. Yunanların Türkler karşısında mağlup olması sonucunda Müttefik devletlerin (İngiltere ve Fransa) Türkiye nezdinde barış istemleri doğrultusunda 3 Ekim'de başlayan görüşmeler 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasıyla sonuçlanmıştı. Buna göre, Doğu Trakya en geç 15 gün içerisinde boşaltılacaktı (Geniş bilgi için bkz. Eyyupoğlu 2002; Türkgeldi 1948).

Mudanya Mütarekesi'nin imzasından sonra Müttefikler, Türkiye ile yapılacak bir andlaşmasını geciktirmek istiyorlardı. Fakat 4 Ekim'deki Türk notasına 27 Ekim'de cevap verdiler ve Türkiye'yi Doğu'da yapılacak savaşa son vermek amacıyla İsviçre'nin Lausanne (Lozan) kentine davet ettiler (Şimşir 2012: 9). Bu arada Müttefikler, görüşmelere sadece Ankara Hükümeti'ni değil, fiilen bir hükmü olmayan İstanbul Hükümeti'ni de davet etmişlerdi. Bundaki amaçları İstanbul ve Ankara arasında *ikilik* meydana getirip andlaşmayı istedikleri şekilde dayatmaktı İstanbul Hükümeti adına Sadrazam Tevfik Paşa, biri 17 Ekim'de Mustafa Kemal'e, diğeri 29 Ekim'de TBMM'ye çektiği telgraflarla İstanbul ve Ankara heyetlerinin aynı görüşte anlaşmalarını, Mustafa Kemal'den gizli bir talimat almış bir kişinin de derhal İstanbul'a gönderilmesini istiyordu (Sarıhan 1996: 758,783). İstanbul Hükümeti'nin bu tavrı TBMM'de şiddetle eleştirildikten sonra 1 Kasım 1922'de Saltanat ilga edildi (Saltanat'ın ilgası hakkında geniş bilgi için bkz. Kılıç 2005: 29-56). Böylece Müttefiklerin meydana getirmek istedikleri ikilik planı suya düştü. Saltanatın ilgasından sonra TBMM'de Lozan Konferansı için İsmet Paşa'nın başkanlığında Türkiye'yi temsilen bir heyet seçildi. Görüşmelerin 13 Kasım'da başlaması önceden kararlaştırılmasına rağmen İngilizlerin çabalarıyla konferans 20 Kasım'a ertelendi (Şimşir 2012: 15).

Lozan Barış Konferansı, iki kısım halinde sürdü. İsviçre Konfederasyonu Cumhurbaşkanının açılış konuşmasıyla 20 Kasım 1922'de başlayan konferans,

kapitülasyonlar, Osmanlı borçları, İstanbul'un ve Boğazlar'ın Müttefik askerleri tarafından boşaltılması üzerindeki anlaşmazlıklar nedeniyle 4 Şubat 1923'de kesintiye uğradı (Erhan 2003: 12).

Konferansa Türkiye'den başka şu devletler katıldılar: "4 Müttefik Devlet" olarak İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya; bütün görüşmelere davet edilenler, Amerika Birleşik Devletleri, Romanya, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ve Yunanistan; Boğazlarla ilgili görüşmelere Sovyet Rusya; Boğazlar ve Batı Trakya ile ilgili görüşmelere Bulgaristan; kapitülasyonlar ve bazı borçlarla ilgili görüşmelere Belçika ve Portekiz (Erhan 2003: 13).

23 Nisan 1923'te yeniden başlayan konferans, 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Andlaşması'nın ve buna ekli diğer belgelerin imzalanmasıyla sona erdi (Erhan 2003: 12). Andlaşma, 23 Ağustos 1923'te TBMM'de 14 red oya karşı 213 oyla kabul edildi ve onaylandı (Şimşir 2012: 638).

I- Lozan Barış Andlaşması'nın Türk ve Dünya Tarihi Açısından Yeri ve Önemi Hakkında Bir Değerlendirme

Lozan Konferansı ve Barış Andlaşması (Lozan Barış Andlaşması'na giden süreç ve andlaşmanın tam metni için bkz. Soysal 1989: 67 vd. ; Meray 1993; Sadece andlaşmanın tam metni² için bkz. L.S.M. 1339/1923; Düstur 1931: 16-21), Türk tarihi açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu andlaşma, Türk milletini on bir yıl süren savaş döneminden çıkardığı gibi, kapitülasyonlar, Duyun-u Umumiye ve diğer sorunlarıyla Osmanlı Devleti'ni tarih sahnesinde bırakarak, çağdaş bir Türkiye Devleti'nin doğuşunu gerçekleştirmiştir. Lozan Barış Andlaşması senedi, bağımsız ve millî bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kendisini dünyaya kabul ve tescil ettirdiği bir belge olmuştur (Akın 2002: 314).

Türk tarihinde eşsiz bir yeri olan Lozan Barış Andlaşması (Lozan Barış Konferansı ve Andlaşması ile ilgili dikkate değer çalışmalar şunlardır: Karacan 2014; Şimşir 2012; Şimşir 1990; Demirci 2016; Sonyel 2014; Bilsel 1933; Meray 1993), geçmişten günümüze birçok kişi ve çevre tarafından değişik yoruma tabi tutulup, değerlendirilmiştir. Kimileri Lozan'ı "tam bir başarı" olarak değerlendirirken, kimileri de Lozan'ın aslında bir başarı olmaktan çok, aksine Lozan'ın bir hezimet olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir (Lozan'ın bir he-

² Lozan Barış Andlaşması toplamda 5 fasıl ve 143 madde ile ek protokollerden oluşmaktadır (L.S.M. 1339/1923; Düstur 1931: 16-21).

zimet olduğunu iddia eden eser için bkz. Mısıroğlu 2016). Lozan'ın hezimet olduğunu söyleyenler hiç şüphesiz dönemin siyasi koşullarını göz önüne almadan değerlendirip, andlaşmada bir takım gizli maddeler bulunduğunu ve bu gizli maddelerle ülkenin feda edildiğini düşünenlerdir. Böylelikle yanlış değerlendirilen Lozan'ın önemi de yeterince anlaşılmamaktadır.

Lozan Andlaşması'nın Türk milleti için neyi ifade ettiği, Cumhuriyet Türkiye'si'ndeki yerinin ne olduğu, uluslararası hukuki andlaşmalar arasında ne gibi bir öneminin bulunduğu ve diğer milletlere ne şekilde tesir yaptığı herkesçe malumdur. Ancak andlaşmanın öneminin daha iyi anlaşılması için andlaşmayı, dönemin şartları içerisinde değerlendirmek yerinde olacaktır. Özellikle I. Dünya Savaşı sonunda Müttefiklerle mağlup devletler arasında imzalanan diğer barış andlaşmalarıyla bilhassa Osmanlı Devleti ile imzalanan 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Andlaşması'yla karşılaştırmak ve günümüz koşullarına göre Lozan'a bakmak gerekmektedir.

Dört yıllık bir Millî Mücadele'den sonra imzalanan 11 Ekim 1922 tarihli Mudanya Mütarekesi ile savaşa son verilmiş ve barış görüşmeleri için uygun yer olarak Lozan seçilmişti. Lozan'da Türkiye'yi M. Kemal'in isteği üzerine Hariciye Vekilliği'ne getirilen İsmet Paşa temsil edecekti. Ancak İsmet Paşa ve beraberindeki heyeti³ zorlu bir görev bekliyordu.

Her ne kadar Türkiye, Millî Mücadele'den galip devlet olarak çıksa da İtilaf Devletleri, Türkleri yenilmiş bir millet sayıyor, ona göre hareket etmek istiyordu. Ancak İsmet Paşa, Misâk-ı Millî'den taviz verilmemesi konusunda TBMM Hükümeti'nden 14 maddelik bir talimatname almıştı (Şimşir 2012: 11-12). M. Kemal, ona yabancı olduğu ve Müttefik devletler tarafından hoşça karşılanmayacak bir görev vermişti. İsmet Paşa bu görevin zorluğunu biliyordu. Ne Avrupa diplomasisini ne de onun kurnaz siyasetçileri ve sinsi silahlarını tanıyordu. Ancak buna rağmen İsmet Paşa, rakiplerinin gücünü çok iyi değerlendiriyordu. İtilaf Devletleri ise öteki mağlup devletleri olduğu gibi Türkiye'yi de Versay Andlaşması'na benzer bir barışa zorluyordu. Bu koşullar altında İsmet Paşa, daha konferansın ilk gününde yaptığı konuşmada; “*Dört seneden*

³ Lozan'a gidecek heyette Başdelege İsmet (İnönü) Paşa'nın beraberinde, Trabzon Milletvekili Hasan (Saka) Bey ve Dr. Rıza Nur Bey de görevlendirildiler. Bu üç delegenin dışında 21 danışman, 2 basın danışmanı, 1 genel sekreter ve 1 mütercim olmak üzere toplam 33 kişi daha Lozan'a gidecek heyette yer aldı (Erhan 2003: 12); Lozan'a gidecek Türk Temsilci Heyeti'nin listesi için bkz. Karacan 2014: 44-48; Bilâl N. Şimşir, Lozan'a gidecek Türk Temsilci Heyeti'nin toplam 40 kişi olduğunu ve beş altı koruma görevlisinin daha bulunduğunun sanıldığını belirtmektedir (Şimşir 2012: 14).

ziyadedir, Vilson esası ve imanı üzerine kurulmuş bir mütareke, Osmanlı İmparatorluğu'nun girişmiş olduğu muhasamata, resmi surette tatil etmişti. Sulhun nimetlerinden daima mahrum kalan Türk milleti, o tarihten beri hak ve adalet istihsalı için, yaptığı mükerrer sulh teşebbüslerinin kifayetsizliğini ve faidesizliğini idrak ederek, artık hiçbir kurtuluş ümidi kalmadığını anlayarak, varlığını korumaya ve maddi manevi kendi vasıtalarıyla istiklalini sağlamaya muvaffak oldu. Bu yolda birçok ıstıraplara katlandı. Hadsiz hesapsız fedakârlıklara rıza gösterdi.

Hür milletler, bu hale teveccühlü bir gözle şahit olmuşlardır. Her yaşta ve her mevkideki Türkler, kadın ve çocuk, bu müdafaa harbine iştirak ettiler. 1918 tarihinden sonra Türk milletinin maruz olduğu sonsuz hücumları ve ıstırapları, burada hatırlatmaktan kendimi menedemiyorum. Gerek bu hücumları ve ıstırapları, gerek hiçbir askeri mecburiyet olmaksızın, Türkiye topraklarının en zengin ve en mamur kısımlarında münhasıran mahvetmek ve yıkmak fikriyle muntazaman yapılmış tahribatı, hiçbir veçhile mazur göstermek kabil değildir.

Hâlâ bu dakikada bile, bir milyondan ziyade masum Türkün, küçük Asya ovalarında ve yaylalarında, evsiz ve ekmeksiz, serseri gibi dolaştıklarını da hatırlatmak isterim. Türk milleti, bu insan takati üstündeki fedakârlıklara katlanmak suretiyle, medeni insanlar arasında derin bir hayat kuvvetine malik milletlere has olan mevcudiyet ve istiklal hakkı ile sulh ve sükûna çalışmak unsuru olmak üzere büyük bir mevki kazanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kati gayesi, bu mevzii muhafaza ve tahkim etmekten ibarettir. Son senelerin hadiseleri beşeriyetin vicdanında umumi sulh ve sükûnun devletler tarafından birbirlerinin haklarına ve hürriyetine saygı gösterilmedikçe gerçekleşemeyeceği hakikatini bir akide haline koyduğu cihetle, bu vakaların hatırasının istikbal için bir sulh ve sükûn teminatı teşkil edeceğini ümit eylerim.

Tasavvuru kabil olan azami derecede hüsnüniyetle mütehassis olan Türk heyeti murahhasasının, sair heyeti murahhasalarda da aynı veçhile bir hüsnüniyete tesadüf edeceği ve bu suretle konferans mesaisinin memnuniyet verici bir neticeye iktiran edeceği ümidini besliyorum.

Reis efendi, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti namına, İsviçre Cumhuriyetine, konferansımızın burada toplanmasını kabul etmek suretiyle lütfen göstermiş olduğu misafirserverlikten dolayı teşekkür ederek sözlerime nihayet vereceğim. Tarihi şanlı, necip bir milletin kendi istiklaline ne kadar büyük bir

kıymet atfettiğini inkâr edilemez surette gösteren bu memleketin, konferansa toplanma yeri olarak intihap edilmesinden dolayı kendimi tebrike şayan görüyorum.” diyerek kararlılığını dile getiriyordu (İnönü 2014: 330-331). İsmet Paşa'nın bu kararlılığı konferansın her iki döneminde de devam etmiş, böylece Lozan Konferansı yenilen-yenilen değil, her iki tarafın eşit koşullarda görüşmesi şeklinde geçmiştir. Bu nedenle Lozan Konferansı, Türkiye'nin I. Dünya Savaşı'nın galipleri ile eşit şartlarda katıldığı bir müzakere sürecidir. Her ne kadar Müttefik Devletler temsilcileri, müzakereler esnasında 1918'in galibi gibi davranmak istemişlerse de Türk heyeti buna müsaade etmeyerek 1922'nin galibi olarak orada bulduklarını hissettirmişlerdir. Bu, İsmet Paşa'nın konferansın başından itibaren takındığı tavır sayesinde gerçekleşmiştir (Ateş 2004: 155-156).

Bununla birlikte konferans müddetince Türkiye'nin bir takım zorluklar karşısında olduğu bilinmekteydi. Konferansın en çekişmeli dönemlerinde Yunanistan, Trakya sınırına yığınak yaparak tehdit unsuru olmaktadır. Bu tehdit unsuru, İstanbul ve Boğazların Müttefik Devletler kontrolünde olması ile Müttefiklerin Doğu Trakya'da az sayıda jandarma kuvveti bulundurmasından kaynaklanıyordu. Buna karşılık Yunanistan, Edirne sınırında kolayca yığınak yapabiliyordu. Bundan dolayı konferansın kesilmesi tehlikesi, Türkiye'nin askeri hareket kabiliyetini sınırlandırmış oluyordu. Öte yandan Türk Heyeti'nin, müzakere edilen bazı konularda yeterli teknik bilgilere sahip olmaması bir dezavantajdı. Konferans yerinin İsviçre'nin Lozan şehri olması da bir tesadüf değildi. İtilaf Devletleri bilhassa İngilizlerce seçilmiş Lozan, İngiliz Gizli İstihbarat Servisinin merkezi durumundaydı. Bu sebeple İngilizler, Ankara-Lozan haberleşmesinde, TBMM Hükümeti'nin Lozan Temsilci Heyeti ile yaptığı yazışmaları öğrenebiliyorlardı (Sonyel 2014: 41-42). Türk Heyeti'nden habersiz gerçekleştirilen bu faaliyet tıpkı, briç masasında karşı tarafın hangi kartı kullanacağını bilerek oynamasını andırıyordu. Bu da Türk Heyeti'nin müzakereler esnasındaki siyasi manevra alanını ve kabiliyetini azaltmaktaydı. Diğer taraftan Müttefikler, her meselede önce Türkiye'nin görüşünü alıyor daha sonra ortak bir tavır belirleyerek Türkiye'nin karşısına blok şeklinde çıkıyorlardı. Bu durum zaman zaman kurt politikacılarından oluşan İtilaf Devletleri delegasyonu karşısında İsmet Paşa'nın direncinin azalmasına yol açıyordu. Bazı meselelerde bu dayanışma o kadar ileri gidiyordu ki, İtilaf Devletleri ve Balkan ittifakına dönüşüyordu. Bu ittifak, Türkiye'nin haklı olduğu konularda müzakerelerin

çıkmaza girmesine sebep oluyor ve konferansın uzaması anlamına geliyordu (Akın 2002: 314-315). Konferansın uzaması İsmet Paşa'nın başarısızlığından değil, kendisinin konferans müddetince takındığı taviz vermez tutumdan kaynaklanıyordu.⁴

İşte konferansın bütün bu olumsuzluklarına rağmen Türkiye, Avrupa Devletlerine önemli ölçüde kendi taleplerini kabul ettirmiştir. Bu sebeple Lozan Andlaşması, Türk Heyeti'nin millet adına kazandığı siyasi bir savaşımdır. Dolayısıyla, yeni Türk Devleti'nin kuruluşunda 4 yıl süren Türk İstiklâl Harbi bir safha, Lozan ise diğer bir safhadır. Nitekim Lozan Andlaşması'nın Türkler açısından başarılı olduğunu yabancı devlet ve bilim adamları dahi dile getirmişlerdir. İngiliz Hariciyecisi Lord Curzon, konferans oturumlarından birinde yanında ABD delegesinin de bulunduğu bir esnada İsmet Paşa'ya şunları söylemiştir:

“Konferansta bir sonuca varacağız ama memnun ayrılmayacağız. Hiçbir konuda bizi memnun etmiyorsunuz. Hiçbir dediğimizin makul olduğuna haklı olduğuna bakmaksızın kabul etmiyor, hepsini reddediyorsunuz. En sonunda şu kaniya vardık ki, neyi reddediyorsanız hepsini cebimize koyuyoruz. Ülkeniz haraptır, imar etmeyecek misiniz? Bunun için paraya ihtiyacınız olacaktır. Parayı nerden bulabileceksiniz? Bugün para dünyada bir bende birde yanımdayken. Unutmayın, ne reddederseniz hepsi cebimdedir. İhtiyaç sebebi ile yarın para istemek için karşımıza gelip diz çöktüğünüz zaman, bugün reddettiklerinizi birer birer çıkartıp size göstereceğiz.” (Akbiyık 2009: 391)

Bu sözlerden Türkiye'nin İtilaf Devletleriyle ne kadar başarılı bir anlaşma imzaladığı rahatlıkla anlaşılmaktadır. Yine İngiliz tarihçisi Arnold Toynbee'de Lozan hakkında şu değerlendirmede bulunuyordu:

“Hemen hemen her konudaki Türk ulusal istekleri, Lozan'da Müttefikler tarafından kabul edilmiştir. Ve dünya tarihinde eşi olmayan bir olayla karşı-

⁴ 20 Kasım 1922-4 Şubat 1923 tarihleri arasında yapılan I. Lozan Görüşmeleri sırasında İsmet Paşa o derece kararlı ve taviz vermez bir tavır takınmıştı ki, “İstiyorsan bizi tekrar oraya çağır!” diyen müttefiklere “Yarın sabah Ankara'ya gidiyorum” cevabını vermiş ve gerçekten o gün Lozan'dan bir trenle Ankara'ya doğru hareket etmişti. (Karacan 2014: 248-249). Yine İsmet İnönü hatıralarında Lozan'daki taviz vermez tutumunu şöyle ifade ediyordu: “Kapitülasyonların ilgasında, ilgasına teşebbüs etmekte âkit taraflar mutabık olduklarından, birtakım tedbirler düşündüklerinden bahsederlerdi. Dolaşık birtakım cümleler içinde kapitülasyonların ilgasının düşünülmekte olduğu var ama, ne vakit yapılacak, nasıl yapılacak; bunların hepsi benim görüşümle meçhul ve müphem bırakılan birtakım ifade tarzları ile dile getiriliyor. Ben bunların hiçbirisini nihayetine kadar dinlemeye tahammül etmeksizin keserdim. Bırakın bunları, derdim. En nihayet, kapitülasyonlar için hulasa ettikleri teklifleri, İstanbul ve İzmir'de intikal devri olarak mahdut seneler için ecnebi hâkimler kullanılmasından bahs olunmaya başlandı. Bunları ciddi teklifler gibi uzun müddet söylediler ve her bir konuşmadan kavgaya ederek ayrıldık.” (İnönü 2014: 357).

laşmıştır: Yenilmiş, parçalanmış bir ulusun bu harabe içinden ayağa kalkması ve dünyanın en büyük ulusları ile tam eşit koşullar içinde karşı karşıya gelmesi ve Büyük savaşın bu galiplerini dize getirecek her isteğini kabul ettirmesi şaşılacak bir şeydi.” (Turan 1996: 290)

Konferansa gözlemci olarak katılan ABD temsilcisi M.Grew'de “ *Konferansın mutlu sonuna geldik. Elde edilen sonuç pek büyüktür. Doğu'daki büyük güçlükler çözüldü... ABD elde edilen başarıyı alkışlar*” derken Lozan Barış Andlaşması'nın Türkler açısından büyük bir başarı olduğunun önemini vurgulamaktaydı (Turan 1996: 290). Böylece Lozan Andlaşması ile Misâk-ı Millî büyük ölçüde gerçekleşmiştir.

Buna rağmen Türkiye'de dünya tarihi ve uluslararası ilişkiler açısından bu derece önemli olan Lozan Andlaşması'nı tartışanlar vardır. Ancak biraz önce değindiğimiz üzere konferans koşullarının ne kadar zorlu olduğu, buna karşın Türk isteklerinin kabul edildiği ortadadır. Lozan'ı eleştirenler daha çok Ege Adaları, Musul gibi konularda Türk heyetinin ödün verdiğini, hatta Hilafetin kaldırılmasının dahi İngilizlerle yapılan anlaşma sonucunda gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Ancak şunu söylemek gerekir ki, Lozan'da hiçbir şey kaybedilmemiştir. Şöyle ki, Ege Adaları 1912 yılında Ouchy (Uşi) Andlaşması ile İtalyanlara bırakılmıştı (Sander 2011: 323). Musul ise I. Dünya Harbi esnasındaki anlaşmalarla önce Fransa'ya sonra da İngilizlere verilmişti (Armaoğlu 2010: 397). Bundan ötürü İngilizler Musul'u Millî Mücadele'de değil, 1918 yılında işgal etmiştir (Gönlübol-Sar 1990: 75).

Hilafetin, 3 Mart 1924 tarihinde 431 sayılı kanun ile kaldırılmasını (Mumcu 1981: 120; Halifeliğin kaldırılması hakkında geniş bilgi için ayrıca bkz. Akgün 2006; Goloğlu 1973) dahi Lozan'a bağlayanlar vardır. Ancak bu tamamen yanlış bir düşünceyi yansıtmaktadır. Her halde İngiltere, Halifenin padişah gibi görüldüğü bir dönemde siyasi bir otorite olarak TBMM'ye karşı koz olarak kullanılacağından hilafetin kaldırılmasını istemezdi. Nitekim Hintli Müslümanlardan Emir Ali ve Ağa Han tarafından 5 Aralık 1923'te Londra'dan İsmet Paşa'ya halifeliğin kaldırılmaması gerektiğine dair çekilen telgraf (Kılıç 2005: 87) - ki telgraf daha İsmet Paşa'nın eline geçmemişken Hüseyin Cahit'in Tanin Gazetesi'nde yayımlanmıştı.- ise İngiltere'nin halifeliğin kaldırılmasını değil, devamını istediğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Ayrıca halifelik, dönemin şartları olgunlaşınca kendiliğinden ortadan kalkmış bir makamdı.

II- Lozan ile Sevr Andlaşması'nın Karşılaştırması

Her şeyden önce Lozan Andlaşması'nı değerlendirirken, I. Dünya Savaşı'nın diğer devletleriyle imzalanmış barış andlaşmalarıyla (Almanya ile Versailles, Avusturya ile Saint Germain, Bulgaristan ile Neuilly ve Macaristan ile Triannon), bilhassa Osmanlı Devleti ile imzalanan Sevr Andlaşması ile karşılaştırmak daha yerinde olacak ve böylece andlaşmanın önemi daha iyi anlaşılacaktır (Bilsel 1933: 571).

Lozan Andlaşması, Sevr Andlaşması'nı geçersiz kılan bir andlaşmadır. Bu sebeple Sevr'in iyi bilinmesi gerekmektedir. Nitekim Mustafa Kemal, Nutuk'ta Lozan ile Sevr Andlaşmalarını karşılaştırmış ve Lozan'ın önemini ortaya koymuştur. İki andlaşmayı şu şekilde karşılaştırmak mümkündür (ATATÜRK 1997: 499-510):

1-Hudutlar

a-Trakya Hududu: Sevr'de, Bütün Doğu Trakya Yunanistan'a bırakılmış ve Edirne için özel bir statü tanınmıştır. **Lozan'da**, Karaağaç'ta bizde olmak üzere Meriç Hattı.

2-Boğazlar

Sevr'de, İstanbul ve Boğazlar için, Müttefik Devletler azalarından oluşacak bir Boğazlar Komisyonu kurulacaktı. Boğazlardan geçişi bu komisyon tanzim edecektir. **Lozan'da**, Türk murahhas başkanlığında Boğazlar Komisyonu kurulacak, savaş ve barış dönemlerinde değişen statülere göre denizden ve havadan serbest geçiş sağlanacaktı. Ayrıca Boğazların her iki yakası askerden arındırılacaktı.

3-Kapitülasyonlar

Sevr'de, Muhtevası daha da genişletilerek önceden faydalanamayan devletler halkına da şamil kılınarak geri gelmesi kabul edildi. **Lozan'da**, Kapitülasyonlar tamamen kaldırılmıştır.

4-Kürdistan

Sevr'de, Fırat'ın doğusunda ve Ermenistan, Irak ve Suriye arasında kalan mıntıkada İtilaf Devletleri murahhaslardan mürekkep bir komisyon mahalli muhtariyete ihzar edecektir. Andlaşmanın akdinden bir sene sonra Kürdistan, Türkiye'de çoğunluğunu Cemiyet-i Akvam'a ispat ederse her türlü hukuktan istifade edecektir. **Lozan'da**, söz konusu olmamıştır.

5-İstanbul

Sevr'de, Türklere kalacak ancak bir karışıklık çıkarsa geri alınacaktır. **Lozan'da**, söz konusu olmamıştır.

6-Azınlıklar

Sevr'de, Doğu Anadolu'da ABD gözetiminde bir Ermeni Devleti kurulacaktır.

Lozan'da, İngilizlerin dayatmasına rağmen konferans gündemine dahi sokulmamıştır.

Sevr'de, azınlıklara bir takım ayrıcalıklar tanınacaktır.

Lozan'da, İstanbul'daki Rum Ortodoks Patrikliği Türkiye'de bırakılmış, İtilaf Devletleri isteği üzerine 150'likler hariç olmak üzere genel af ilan edilmiş ve İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türkleri hariç olmak üzere Türkiye ve Yunanistan'da bulunan Türk ve Rum ahalisi karşılıklı olarak mübadele edileceklerdir. Bu mübadiler, Türk ve Yunan Hükümetlerinin müsaadesi olmadan bir daha bu alana yerleşemeyeceklerdi.

7-Osmanlı Borçları

Sevr'de, Türk maliyesini idare etmek üzere İtilaf Devletleri temsilcilerinden oluşan bir komisyon kurulacak, bu komisyon Duyun-u Umumiye varidatı hariç ülkenin bütün gelirlerini toplayacaktı. Duyun-u Umumiye gelirleri de doğrudan ve bütün Türkiye'ye teşmil edilerek toplanacaktı. **Lozan'da**, Osmanlı Devlet borçları, topraklarından ayrılan ülkeler arasında pay edilerek ödenecekti. Ayrıca Duyun-u Umumiye İdaresi kaldırılacak ve borçların ödemesi Milletler Cemiyeti gözetiminde bir komisyon aracılığı ile yapılacaktı.

Görüldüğü üzere Lozan Andlaşması, Sevr'e göre Türkiye'ye birçok şey kazandırmış ve Sevr'i geçersiz bırakmıştır. M. Kemal'in Nutuk'ta da belirttiği üzere dört yıllık savaşımız ulusumuza yaraşır bir barışla sonuçlanmıştı. Böylece Türkiye, I. Dünya Savaşı'ndan sonra sömürgeci ve emperyalist devletlerin kurdukları yeni dünya düzenini tanımadığını onlara kabul ettiren ilk devlet olmuştur. Lozan Barışı, Müttelik Devletlerin ve onun ötesinde dünyanın, yeni Türk Devleti'nin varlığını, ulusal sınırlarını ve Türk Ulusu'nun bağımsızlığını eşitlik ilkesi içerisinde tanınmasının resmi ve uluslararası hukuk yönünden temel belgesini oluşturmuştur. Bu barış andlaşmasıyla, Türk milleti verdiği

mücadeledeki haklı davasını bütün dünyaya kanıtlamış ve Anadolu'nun bir Türk vatani olduğunu kabul ettirmiştir. Buna rağmen Batılı emperyalist devletlerin Lozan'ı tam anlamıyla kabul ettiği söylenemez. Bu devletler Lozan'ı kabul etmekle birlikte hiçbir zaman Sevr projesinden vazgeçmemişlerdir. Bu sebeple Batılı emperyalistler, günümüzde bile Sevr projesi çerçevesinde ülkemize yönelik bir siyasi politika takip etmektedir. Ancak buna karşın bu devletlerin oyununa gelmemek, Lozan Andlaşması'nın getirdiği esaslara bağlı kalmakla mümkündür.

SONUÇ

Sonuç olarak, Lozan Barış Andlaşması, Türk milletinin sinesinde bir *ferd-i mücahit* ve gerçekleştirdikleriyle sadece Türkiye'nin lideri değil, bütün dünya ülkelerinde örnek alınan bir lider olan Gazi M. Kemal'in de belirttiği gibi Türk milleti aleyhine, asırlardan beri hazırlanmış ve Sevr Muahedenamesiyle ikmal edildiği zannedilmiş, büyük bir suikastın sonuçsuz kaldığını ifade eder bir vesikadır ve gerek Millî Mücadele'deki başarılarıyla gerekse Lozan'daki duruşuyla Türk milletinin sevgisini kazanan İsmet İnönü'nün belirttiği üzere de I. Dünya Savaşı'ndan sonra günümüze kadar dimdik ayakta kalan tek barış andlaşmasıdır.

KAYNAKÇA

AKBIYIK, Yaşar (2009), “Zaferin Tescili: Lozan (Lausanne) Antlaşması”, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları (ATAM), I: 371-392.

AKGÜN, Seçil Karal (2006), *Halifeliğin Kaldırılması ve Laiklik (1924-1928)*, İstanbul: Temel Yayınları.

AKIN, Veysi (2002), “Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923)”, *Türkler*, XVI: s. 306-318.

ARMAOĞLU, Fahir (2012), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, İstanbul: Alkım Yayınevi.

ATATÜRK, Mustafa Kemal (1997), *Nutuk (1919-1927)*, Ankara: ATAM.

ATEŞ, Toktamış (2004), *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

BİLSEL, M. Cemil (1933), *Lozan*, II, İstanbul.

DEMİRCİ, Sevtap (2016), *Belgelerle Lozan*, İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Düstur (1931), Üçüncü Tertip, 5. Cilt, Ankara: Necmi İstiklal Matbaası.

ERHAN, Çağrı (2003), “Lozan’ın Genel Çerçevesi”, *80. Yılında 2003 Penceresinden Lozan Sempozyumu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları (TTK), 11-16.

EYYUPOĞLU, İsmail (2002), *Mudanya Mütarekesi*, Ankara: ATAM.

GOLOĞLU, Mahmut (1973), *Halifelik: Ne idi? Nasıl alındı? Niçin kaldırıldı?*, Ankara: Goloğlu Yayınları.

GÖNLÜBOL, Mehmet – SAR, Cem (1990), *Atatürk ve Türkiye’nin Dış Politikası*, ATAM: Ankara.

İNÖNÜ, İsmet (2014), *Hatıralar*, (Haz: Sabahattin Selek), Ankara: Bilgi Yayınevi.

KARACAN, Ali Naci (2014), *Lozan*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

KILIÇ, Selami (2005), *II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Türk Devrimi ve Fikir Temelleri*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Lozan Sulh Muahedenamesi, Mukavelat ve Senedat-ı Saire (1339/1923), 24 Temmuz 1339-1923, İstanbul: Ahmed İhsan Şürekası.

MERAY, Seha (1993), *Lozan Barış Konferansı- Tutanaklar, Belgeler*, I-VIII, İstanbul.

MİSİROĞLU, Kadir (2016), *Lozan /Zafer mi Hezimet mi?*, I-III, İstanbul: Sebil Yayınevi.

MUMCU, Ahmet (1981), *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İstanbul.

SANDER, Oral (2011), *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, Ankara: İmge Kitabevi.

SARIHAN, Zeki (1996), *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, IV, Ankara: TTK.

ŞİMŞİR, Bilâl N. (1990), *Lozan Telgrafları*, I-II, Ankara: TTK.

ŞİMŞİR, Bilâl N. (2012), *Lozan Günlüğü*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

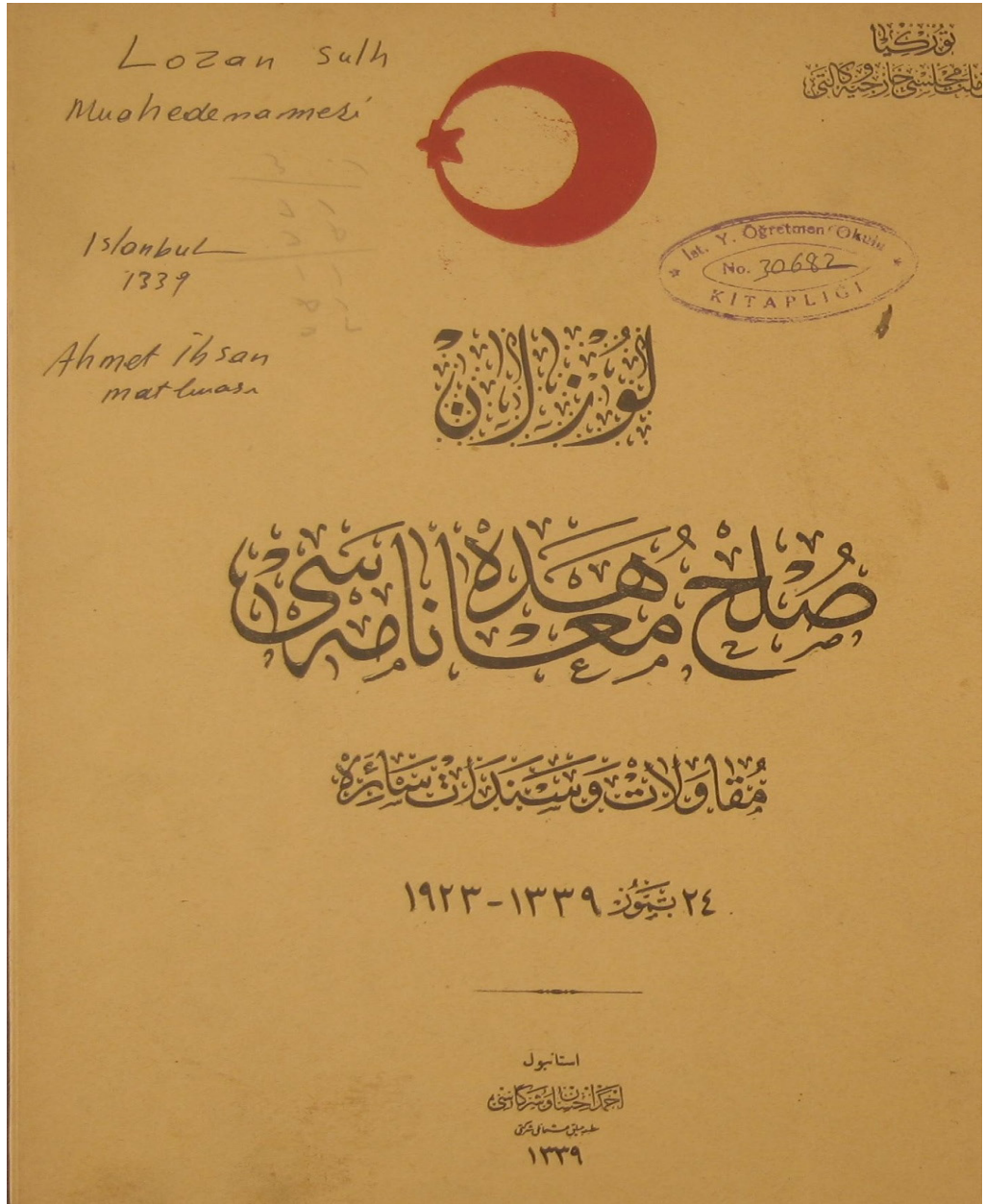
SONYEL, Salâhi R. (2014), *Gizli Belgelerle Lozan Konferansı'nın Perde Arkası*, Ankara: TTK.

SOYSAL, İsmail (1989), *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, I, Ankara: TTK.

TURAN, Şerafettin (1996), *Türk Devrim Tarihi*, II, Ankara: Bilgi Yayınevi.

TÜRKGELDİ, Ali Fuat (1948), *Moudros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara: Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları.

EKLER

EK 1: Lozan Barış Andlaşması'nın Kapak Sayfası

Lozan Sulh Muahedemamesi, Mukavelat ve Senedat-ı Saire, 24 Temmuz 1339-1923, Ahmed İhsan Şürekası, İstanbul 1339.

مرد	مرد
پوسرس	پوسرس
۱ - صلح معاهده نامہ سی	۳
۲ - پوزارک اسولہ دائر معاولہ نامہ	۵۷
۳ - تراکیا حدودیہ دائر معاولہ نامہ	۷۱
۴ - اقلت وصلاح عدلیہ عقدہ معاولہ نامہ	۷۹
۵ - تجارت معاولہ نامہ سی	۸۹
۶ - روم و تورک اعلیٰ ک مابلسہ دائر معاولہ نامہ و پروتوقول	۱۰۳
۷ - سیویل موقوقین اقدسہ حرب ایلر بیک مابلسہ دائر تورک - یومال ایشالی	۱۱۳
۸ - غفر عمومیہ دائر بیاتنامہ و پروتوقول	۱۱۹
۹ - پوکلساندہ بولان املاک اسلامیہ متعلق بیاتنامہ	۱۲۴
۱۰ - مسائل صحیہ متعلق بیاتنامہ	۱۲۶
۱۱ - ادارہ عدلیہ دائر بیاتنامہ	۱۲۹
۱۲ - عہالی ایلر الخورلی طرفدن اعصا ایلش اولان بعض امثالہ دائر پروتوقول و بیاتنامہ	۱۳۳
۱۳ - لوژاندہ امضا ایلدن سندک دولیک بعض احکامہ بلجفا و پورتیکازک التجارہ دائر پروتوقول و موضوع بحث التجارہ دائر دول مذکورہ ک بیاتنامہ لری	۱۴۱
۱۴ - محکمہ پروتوقولی و مرموعی بیاتنامہ	۱۴۷
۱۵ - قره آتاج اراغیسیہ بوزجا آتہ و لیروز آتاریہ دائر پروتوقول	۱۵۳
۱۶ - پوکلساندہ ایلنارک جمایتہ دائر ساوردہ ۱۰ آغستوس کریمشدہ منفذ معاهده ایلہ تراکیاہ	۱۵۶
۱۷ - صرب - خروان - سلورون دولتی طرفدن معاهده حاجیمک امضاشہ متدائر پروتوقول	۱۵۸
۱۸ - سند تہائی	۱۶۲

EK 2:

Lozan Barış Andlaşması'nın Fihristi

Lozan Sulh Muahedenamesi, Mukavelat ve Senedat-ı Saire, 24 Temmuz 1339-1923, Ahmed İhsan Şürekası, İstanbul 1339.

EK 3:

Lozan'da Türk Heyeti

<http://www.lozantlasmasi.com/>, 25 Şubat 2013.

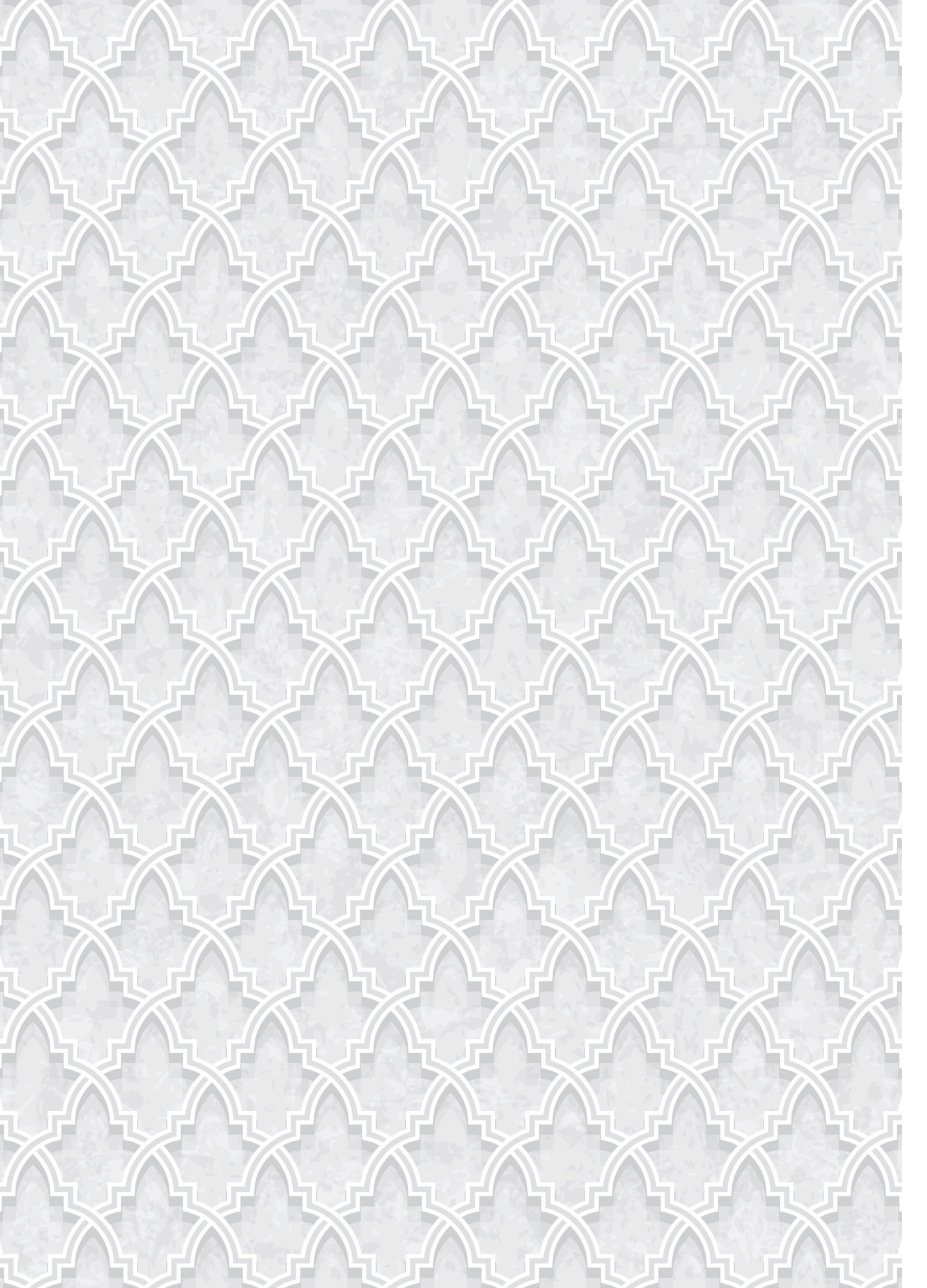
EK 4:

Lozan Barış Andlaşması İmzalanırken

<http://www.radikal.com.tr>, 25 Şubat 2013.

Pir Murat SİVRİ

SEFERBERLİĞİN İLANINDAN SARIKAMIŞ HAREKÂTI'NA KADARKİ GELİŞMELERDE HAFIZ HAKKI BEY

Ferdi AKBAŞ

GÖRDES İLÇESİNİN EĞİTİM COĞRAFYASI

Burak Muhammet GÖKLER

BELEN ABDURRAHMAN PAŞA TÜRBESİ VE MEZARLIĞI

Nagehan GÜLER

ÂŞTİYÂNÎ'YE GÖRE HÜLÂGÛ HÂN'IN SİYASETİNE KISA BİR BAKIŞ

İlker ÖNAL /Kadir BENDAŞ

SİNOPTİK ÇAĞDA GÖZETİMİN MORFOLOJİSİ:TAKİP EDİLMEK VE İNTERNET REKLAMCILIĞI

Yavuz KILIÇ / Gülsen HIRA

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI OSMAN ERGİN YAZMALARİ OE_YZ_0119 NUMARAYA KAYITLI MECMÛ'ADAN HAREKETLE YÛNUS DÎVÂNINA İLAVE TEKLİFLER

Gözde KARAKAYA

PLATON'UN DEMOKRASİ ANLAYIŞINA UYGUN İNSAN FİGÜRÜ

Uğur KARCIOĞLU

TÜRK KÜLTÜRÜNDE ATIN ÖNEMİ VE ATA SPORLARIMIZDAN ATLI CİRİT OYUNU

Büşra COŞANAY

TASAVVUF DÜŞÜNÇESİNDE SEYR U SÛLÛK ÜZERİNE BİR İNCELEME

Neslihan Aybike CEYLAN

KAMU HUKUKU (GENEL KAMU HUKUKU) SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR VE HAKLARIN BÜTÜNLÜĞÜ İLKESİ

Necmiye ÖZBEK ARSLAN

GELİBOLULU ÂLÎ'NİN MİHR Ü MÂH MESNEVİSİNİ JUNG'İN ARKETİPSEL SEMBOLİZM KURAMI AÇISINDAN OKUMA DENEMESİ

Hasan DEMİRCİ

24 TEMMUZ 1923 TARİHLİ LOZAN (LAUSANNE) BARIŞ ANDLAŞMASI'NIN TÜRK VE DÜNYA TARİHİ AÇISINDAN YERİ VE ÖNEMİ

Damlanur KÜÇÜKYILDIZ

TELİF HAKLARI ÜZERİNE HUKUKİ BİR İNCELEME: HALK KÜLTÜRÜ ÜRÜNLERİNDE TELİF HAKKI / KİTAP TANITIMI

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

ISSN 2587-2001

9 772587 200005